

Scientific Bulletin of Chełm
Section of Pedagogy
No. 1/2023

NAUKA W DOMU EDUKACJĄ PRZYSZŁOŚCI?

LEARNING AT HOME AS THE EDUCATION OF THE FUTURE?

MONIKA MARCINIEC

Central European Institute of Management, Poland
e-mail: momarciniec@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5778-2814

ABSTRACT: *Home education is considered to be an alternative to traditional education and concurrently it is the subject of many social discussions and proposals for legislative changes aimed at limiting the availability of this form of education. In the 2021/2022 school year the increase in the number of students entering home education was 80%. In this article, the author will attempt to answer the question whether home education is a form of learning that has a chance to dominate the Polish education system in the future.*

KEY WORDS: *home education, educational model, students, education*

WSTĘP

Edukacja domowa – uznawana za alternatywę dla tej prowadzonej tradycyjnie w szkole – stanowi w ostatnim czasie przedmiot wielu dyskusji społecznych oraz propozycji zmian legislacyjnych, zmierzających do ograniczenia dostępności takiej formy realizacji obowiązku szkolnego/nauki.

W roku 2021/2022 do polskich szkół uczęszczało 4,7 mln uczniów, a z edukacji domowej korzystało około 20 tysięcy. Wydawać by się mogło, że edukacja alternatywna dotyczy marginalnej liczby osób. Oceniając te dane należy jednak zestawić je z informacją o tym, że w ciągu jednego roku wzrost ilości uczniów przystępujących do edukacji domowej wyniósł 80%. W niniejszym artykule autorka podejmie próbę odpowiedzi na pytanie, czy edukacja domowa jest formą nauki, która ma szansę zdominować w przyszłości system oświaty w Polsce¹.

UWARUNKOWANIA PRAWNE

Obowiązek edukacyjny (szkolny lub nauki) obejmuje w Polsce wszystkie dzieci od 6. do 18. roku życia. Większość uczniów uczęszcza do szkół, ale od 1991 roku możliwe jest też realizowanie obowiązku szkolnego/nauki poza placówką edukacyjną. Obecnie kwestie dotyczące edukacji domowej regulowane są w art. 37 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2021 r. poz.1082 tj.). Zgodnie z treścią tego przepisu na wniosek rodziców dyrektor szkoły może zezwolić na spełnianie obowiązku szkolnego/nauki poza placówką szkolną. Zezwolenie to udzielane jest w formie decyzji, a do wniosku o jego wydanie należy dołączyć:

- oświadczenie rodziców o zapewnieniu dziecku warunków umożliwiających realizację podstawy programowej obowiązującej na danym etapie edukacyjnym,
- zobowiązanie rodziców do przystępowania w każdym roku szkolnym przez dziecko spełniające obowiązek szkolny lub obowiązek nauki do rocznych egzaminów klasyfikacyjnych.

¹ <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/8301454,liczba-uczniow-edukacja-domowa-szkola-publiczna.html>

Decyzja dyrektora szkoły może być wydana przed rozpoczęciem roku szkolnego albo w jego trakcie, a spełnianie przez ucznia obowiązku szkolnego poza placówką jest równorzędną formą spełniania obowiązku szkolnego przez ucznia. W konsekwencji każdy uczeń objęty edukacją domową otrzymuje na koniec roku świadectwo mające taką samą wagę jak świadectwa uczniów pozostających w tradycyjnym systemie szkolnym. Jedyna różnica wynika z §15 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. poz. 373), zgodnie z którym uczeń w edukacji domowej nie otrzymuje ocen z plastyki, muzyki, techniki i wychowania fizycznego czy dodatkowych zajęć edukacyjnych, dlatego na świadectwie ukończenia danej klasy nie będzie ocen z tych przedmiotów.

W 2021 r. zmieniono przepisy dotyczące edukacji domowej, bowiem zniesiono obowiązek uzyskania opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz ograniczenie dotyczące szkoły, do której przypisany będzie uczeń.

Edukacja domowa jest bezpłatna dla każdego dziecka w Polsce, ponieważ nauka jest finansowana z subwencji oświatowej. Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 grudnia 2022 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2023 (Dz. U. poz. 2820) dokonano zmian niekorzystnych dla edukacji domowej znacznie ograniczając jej finansowanie. W związku z powyższym przyjęto nowe zasady finansowania edukacji domowej, które uzależniają wysokość przyznawanej szkole subwencji oświatowej od ilości dzieci korzystających z edukacji domowej. Przykładowo, gdy udział liczby dzieci uczących się stacjonarnie w odniesieniu do ogólnej liczby uczniów (także tych z edukacji domowej) w danej szkole jest niższy niż 30%, a liczba uczniów w edukacji domowej wynosi powyżej 200, to subwencja będzie naliczana nie przez 0,8, a przez 0,2. Jeśli zaś wskaźnik ten jest wyższy lub równy 30%, to liczba uczniów w danej szkole będzie mnożona przez 0,4.

GRUPA DOCELOWA EDUKACJI DOMOWEJ

Pisząc na temat edukacji domowej, należy przede wszystkim odpowiedzieć na pytania, kto z niej korzysta oraz dlaczego ta forma nauki zdobywa coraz więcej zwolenników i to mimo nacisków legislacyjnych zmierzającym do jej marginalizacji.

Warto też podkreślić, iż obecnie środowisko rodziców i uczniów coraz dobitniej wyraża swoje niezadowolenie z polskiego systemu szkolnictwa². Potwierdzeniem tej tezy są między innymi badania przeprowadzone przez Pawła Marczewskiego z ramienia Fundacji Batorego, który w opublikowanym w 2019 roku raporcie Ukryta prywatyzacja w polskiej edukacji – skala i zagrożenia stwierdza, iż „w Polsce utrzymuje się silna negatywna korelacja między oceną systemu edukacji a poziomem wykształcenia. Krótko mówiąc, im lepiej wykształceni respondenci, tym gorzej oceniają system edukacji. O braku przekonania, że oferta edukacyjna szkoły jest wystarczająca, świadczy również to, iż rodzice przeznaczają znaczące sumy na płatne korepetycje dla swoich dzieci”³.

Rozczarowanie tradycyjnym modelem edukacji powoduje rozwój alternatywnego rozwiązania jakim jest edukacja domowa. W jej system wchodzi przede wszystkim uczniowie, którzy z różnych przyczyn mają problem z adaptacją w środowisku szkolnym, w którym najczęściej nauka odbywa się pod presją konieczności uzyskiwania jak najlepszych wyników, bez uwzględnienia indywidualnych uwarunkowań młodego człowieka. Ponadto nie każdy uczeń odnajduje się w szkolnym środowisku rówieśniczym, co wcale nie musi oznaczać, że ma on problemy z nawiązywaniem i utrzymywaniem relacji społecznych. Tego typu uczniowie stanowią sporo grupę osób objętych edukacją domową.

Model edukacji domowej sprawdza się też w przypadku uczniów zmuszonych do zmiany miejsca zamieszkania, np. z powodu rodzaju pracy ich rodziców. Wydaje się też być dobrym rozwiązaniem dla młodych sportowców, którzy osiągają wyniki na tak wysokim poziomie, że wymaga to od nich zaangażowania i czasu, co w praktyce uniemożliwia im odbywanie nauki w tradycyjny sposób. Ten model edukacji odpowiada też na potrzeby uczniów zdolnych, którym tradycyjna szkoła nie oferuje rozwiązań pozwalających w pełni rozwijać ich zdolności.

Badacze zagadnienia edukacji domowej podkreślają jej podstawowe walory, jak możliwość indywidualnego traktowania ucznia, pełnej elastyczności w tworzeniu dziennego harmonogramu pracy i wyboru metod edukacyjnych,

² <https://oko.press/tysiace-rodzin-szuka-ratunku-w-edukacji-domowej>

³ <https://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Forum%20Idei/Komunikat%20z%20badania%20prywatyzacji%20edukacji.pdf>

a wszystko przy optymalnym uwzględnieniu predyspozycji i możliwości psychofizycznych młodego człowieka (Racewicz, 2022, p. 1-9).

Z doświadczeń własnych autorki, której córka licealistka „wyszła” z tradycyjnego systemu szkolnego, wynika jeszcze jeden pozytywny aspekt rozwoju dziecka odbywania nauki w systemie edukacji domowej. Otóż przyczynia się ona w dużym stopniu do wzmocnienia samodyscypliny oraz – co ważniejsze – do kształcenia poczucia odpowiedzialności za własne wybory i proces zaangażowania w naukę. Paradoksalnie brak szkolnej presji skutkuje coraz silniejszą chęcią pogłębiania wiedzy. Jednym z argumentów przemawiających za edukacją domową jest stwierdzenie, że jej istotą jest „poszanowanie naturalnych praw rodziców do właściwego zatroszczenia się o własne dzieci. Najważniejsze wydaje się to, aby dziecko mogło uzyskać wiedzę i umiejętności, dzięki którym będzie mogło kontynuować własną edukację w dowolnym czasie i w dowolnym typie instytucji edukacyjnych” (Helios, 2014, p. 189-198).

Mówiąc o edukacji domowej, należy wspomnieć osoby, które uczyły się w tym trybie i są to zarówno przedstawiciele świata: ludzie nauki, jak laureat nagrody Nobla Albert Einstein, wybitny polski matematyk Stefan Banach czy francuski matematyk i fizyk Blaise Pascal; tenisisti Maria Sharapova oraz siostry Venus i Serena Williams, a także wybitny polityk brytyjski Winston Churchill⁴.

SZKOŁY WSPIERAJĄCE ROZWÓJ EDUKACJI DOMOWEJ

W miarę wzrostu zainteresowania przystępowaniem do edukacji domowej pojawiają się placówki, których celem jest wspieranie zarówno uczniów, jak i rodziców. Popularnie placówki takie nazywane są „szkołami przyjaznymi edukacji domowej”. Do najbardziej znanych należą: Centrum Nauczania Domowego; Szkoła w Chmurze czy Szkoły Benedykta. Szkoły te podlegają takim samym przepisom prawa oświatowego jak placówki tradycyjne, jednak zasady ich funkcjonowania są inne. Przede wszystkim w jednostkach tych główny akcent położono na samokształcenie, które należy rozumieć jako „proces uczenia się, który jest organizowany przez świadomą jednostkę w sposób samodzielny, planowy i systematyczny, z zamiarem poszerzenia posiadanej przez tę osobę

⁴ <https://domowi.edu.pl/blog/znane-osoby-uczace-sie-w-edukacji-domowej/>

wiedzy, jak i umiejętności, zarówno tych ogólnych, jak i specjalistycznych, kierunkowych” (Kupisiewicz, Kupisiewicz, 2009, p.159)

Takie podejście nie oznacza, że szkoły te nie zabezpieczają uczniom dostępu do nauczycieli, konsultacji, warsztatów itp. Odbywa się to między innymi poprzez stworzenie dedykowanej platformy, za pośrednictwem której uczniowie mają możliwość nielimitowanego korzystania ze wsparcia kadry pedagogicznej. Organizowane są różnego rodzaju grupy skupiające osoby o podobnych zainteresowaniach również przy wykorzystaniu nowoczesnych narzędzi oraz mediów społecznościowych. Młodzież zachęcana jest do aktywności i rozwijania swoich pasji, a wszystko to bez presji i w odpowiednim dla każdego ucznia tempie.

PODSUMOWANIE

Edukację domową od tradycyjnej „systemowej” odróżnia przede wszystkim pozostawienie rodzicom i uczniom bardzo dużej swobody w zakresie organizowania nauki. Sprawdzanie wiedzy ucznia ograniczone zostało w edukacji domowej do egzaminu z każdego przedmiotu realizowanego na danym etapie edukacji, co korzystnie wpływa na zmniejszanie stresu związanego z tradycyjnym modelem nauczania, wynikającym np. z codziennych kartków i sprawdzianów, które uczniowie zazwyczaj postrzegają negatywnie, a metodycy edukacji alternatywnej opisują jako sposób na udowodnienie niewiedzy uczniów w jakimś temacie, a nie jako metodę wspierającą w zdobywaniu i utrwalaniu wiedzy. Już ten jeden argument przemawia za tym, aby stworzyć dla systemu edukacji domowej warunki rozwoju i doskonalenia, gdyż dla wielu uczniów jest to szansa na efektywne zrealizowanie obowiązującej podstawy programowej. Biorąc pod uwagę te aspekty edukacji domowej, trudno jest sobie wyobrazić, iż mogłaby ona w przyszłości zniknąć z polskiego systemu szkolnictwa.

BIBLIOGRAPHY

- Blok, H. (2004). Performance in Home Schooling. An Argument against Compulsory Schooling In the Netherlands. *International Review of Education*, 50(1), 39–52.
- Budajczak, M. (2021). Edukacja domowa wobec pierwszych „fal” plagi XXI wieku. *Studia z Teorii Wychowania*, 12 (3 (36), 23-34.
- Budajczak, M. (2004). Edukacja domowa. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

- Helios, J. (2014). Edukacja domowa–kilka uwag w kontekście dyskursu o edukacji demokratycznej. *Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna*, 3 (2), 180-198.
- <http://edukacjadomowa.pl/co-to-jest-edukacja-domowa/> (access: 18.01.2023 r.)
- <https://edukacja.dziennik.pl/aktualnosci/artykuly/7824478,edukacja-domowa-nauka-zdalna-szkola-koronawirus.html> (access: 18.01.2023 r.)
- <https://sjp.pwn.pl/> (access: 18.01.2023 r.)
- <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/8301454,liczba-uczniow-edukacja-domowa-szkola-publiczna.html> (access: 18.01.2023 r.)
- <https://domowi.edu.pl/blog/znane-osoby-uczace-sie-w-edukacji-domowej/> (access: 18.01.2023 r.)
- <https://oko.press/tysiace-rodzin-szuka-ratunku-w-edukacji-domowej> (access: 18.01.2023 r.)
- <https://www.batory.org.pl/upload/files/Programy%20operacyjne/Forum%20dei/Komunikat%20z%20badania%20prywatyzacji%20edukacji.pdf> (access: 18.01.2023 r.)
- <https://szkolawchmurze.org/edukacja-domowa/liceum> (access: 18.01.2023 r.)
- Jakubiak, K. (2017). Polskie tradycje edukacji domowej. *Studia Paedagogica Ignatiana*, 20 (3), 19-30.
- Kolasińska, E., Kuźmicka, J., Smoczyńska, A. (2007). Edukacja domowa. *Warszawa: Polskie Biuro Eurydice*.
- Kupisiewicz, C., Kupisiewicz, M. (2009). Słownik pedagogiczny. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Racewicz, M. (2022). Historyczne korzenie edukacji domowej na świecie I w Polsce. *Rozprawy Społeczne*, 15 (3), 1-9.
- Tłuściak-Deliowska, A., Krawiec, M. (2020). Edukacja domowa jako alternatywna forma realizacji obowiązku szkolnego.
- Ustawa z 14.12.2016 - *Prawo oświatowe* Dz.U. z 2021 r. poz. 1082 tj.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 22.02.2019 w sprawie *oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* Dz.U. poz. 373
- Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22.12.2022 w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2023 Dz. U. poz. 2820